

Kokemusraati vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta

Yhteenveto 13.7.2021

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Aikaisempi kokemus vapaaehtoisuudesta yhdisti raatilaisia	3
3 Ihmisten auttaminen ja sosiaalisten verkostojen kasvattaminen innostavat lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan.....	4
4 Vapaaehtoistoinnasta oli saatu monenlaisia hyötyjä.....	4
Sosiaaliset verkostot keskeinen hyöty vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta.....	4
Vapaaehtoistoinnin merkitys heti Suomeen saapumisen ajankohtana	5
Tietoa vapaaehtoistoinnin mahdollisuuksista tulisi tarjota heti Suomeen saapumisen jälkeen	5
Vapaaehtoisen antama apu täydentää viranomaisen palveluja	6
5 Suomalainen yhdistystoiminta voi olla maahanmuuttajalle tuntematon konsepti	6
Vapaaehtoistoinnin kautta oman yhdistystoiminnan perustamiseen	7
6 Vapaaehtoistoimintaan liittyviä haasteita.....	7
Mukaan lähtemisen esteenä voi olla erilaisia syitä	7
Suomen kielen osaamisen merkitys	8
Tarjolla tulisi olla kaikkien osaamiseen sopivia tehtäviä	9
7 Vapaaehtoistoiminta edistää kaksisuuntaista kotoutumista - yhdistyksissä tulisi kuitenkin ymmärtää paremmin maahan muuttaneiden näkökulmaa.....	9
8 Vapaaehtoistoinnin mahdollisuuksista kertominen.....	10

1 Johdanto

Oikeusministeriön Vapaa!-Fri! –hanke järjesti yhteistyössä Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry:n kanssa kokemusraadinn vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta. Raati järjestettiin touko-kesäkuussa 2021 ja se koostui kahdesta tapaamisesta. Raatiin kutsuttiin yhteensä viisi henkilöä, joilla oli kaikilla kokemusta vapaaehtoistoiminnassa mukana olemisesta Suomessa. Raatilaiset tulivat Euroopasta ja Lähi-Idästä.

Raadin ensimmäiseen tapaamiseen osallistui kolme osallistujaa ja raadin kahdelle viimeiselle kerralle osallistui kaksi osallistujaa. Raadissa keskusteltiin pääasiassa suomeksi ja osittain myös englanninkielellä. Raati toteutettiin hybriditilaisuutena siten, että osa raatilaista ja toinen raadin vetäjistä kokoontuivat Joensuussa paikan päällä ja yksi raatilainen ja toinen raadin vetäjistä osallistuivat Teams-etyhteyden avulla.

Ensimmäisessä tapaamisessa keskusteltiin siitä, minkälaisia kokemuksia raatilailla on vapaaehtoisena toimimisesta Suomessa. Lisäksi pohdittiin, minkälaisia hyötyjä raatilaiset olivat saaneet osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Toisessa tapaamisessa keskusteltiin erilaisista haasteista, joita raatilaiset olivat tunnistaneeet hakeutuessaan mukaan vapaaehtoistoimintaan sekä toimiessaan vapaaehtoisena erilaisissa tehtävissä. Tarkoituksena oli tavata raatilaiset vielä kolmannen kerran ja koota yhteen raadin keskeiset havainnot vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta.

2 Aikaisempi kokemus vapaaehtoisuudesta yhdisti raatilaista

Kaikilla raatilailla oli monipuolista kokemusta osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan sekä Suomessa että muissa maissa. Yksi raatilaista kuvasikin vapaaehtoisena toimimisena osaksi elämäntapaansa. Vapaaehtoistoiminnan käsite oli kaikille raatilailla selkeä ja tähän vaikutti monipuolinen kokemus vapaaehtoisena toimimisesta. Vapaaehtoistoiminnan katsottiin tarkoittavan muiden hyödyksi/avuksi tarkoitettua palkatonta toimintaa, johon osallistumisesta voi itse päättää. Raatilaisten kanssa käytiin läpi, että vapaaehtoistoiminnalla viitataan Suomessa usein organisaation koordinoimaan vapaaehtoistoimintaan. Raadissa vapaaehtoistoiminta-termiä käytettiin kuitenkin kuvaamaan myös virallisten organisaatioiden ulkopuolella tapahtuvaa palkatonta muiden auttamista ja hyvän tekemistä. Raatilailla oli kokemusta tällaisesta virallisten organisaatioiden ulkopuolella tapahtuvasta vapaaehtoistoiminnasta ajalta ennen Suomeen muuttamista.

Raatilaiset olivat olleet Suomessa asuessaan vapaaehtoisena mukana muun muassa koulun vanhempainyhdistyksessä, vastaanottokeskuksessa järjestetyssä vapaaehtoistoiminnassa, kyläyhdistyksen, Suomen Punaisen Ristin, Setlementti Joensuun, Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistyksen, paikallisen urheiluseuran sekä Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistyksen ja monikulttuurisuusjärjestön toiminnassa. Vapaaehtoistehtävät olivat esimerkiksi tulkkaustehtäviä, kulttuurikahvilatoimintaa, ystävätoimintaa, lumenluontia, digiapua, vaatteiden korjausapua, videoiden kuvaamista, rasisminvastaista työtä, myyjäisten järjestämistä sekä maahanmuuttajaperheiden erilaista avustamista ja näiden kotouttamiseen liittyvää toimintaa.

Kaksi raatilaista oli hakeutunut itse aktiivisesti vapaaehtoistehtäviin pian Suomeen saapumisen jälkeen. Yksi raatilaista oli puolestaan saanut tietoa mahdollisuudesta osallistua vapaaehtoistoimintaan sosiaaliohjaajan kautta ja päässyt tätä kautta tekemään ensimmäisiä vapaaehtoistehtäviään. Tietoa vapaaehtoistehtävistä oli saatu myöhemmin myös muilta maahan muuttaneilta ystäviltä. Aktiivinen osallistuminen erilaisiin vapaaehtoistehtäviin oli myös vähitellen alkanut poikimaan raatilailla pyyntöjä lähteä mukaan muiden järjestöjen toimintaan ja erilaisiin tapahtumiin. Joskus vapaaehtoisena toimimiseen oli tarjoutunut tilaisuuksia myös oman arkielämän kautta, kun esimerkiksi paikallinen vanhempainyhdistys oli pyytännyt mukaan toimintaan.

3 Ihmisten auttaminen ja sosiaalisten verkostojen kasvattaminen innostavat lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan

Raati-laisten kanssa keskusteltiin siitä, miksi he olivat alun perin lähteneet mukaan vapaaehtoistoimintaan. Kaikki raati-laiset toivat esiin, että ihmisten ja yhteisön auttamisesta tulee hyvä olo, ja tämä on vapaaehtoistoiminnassa se ydin. Kaikilla raati-laيسilla oli halu olla mukana korjaamassa havaitsemiaan yhteiskunnan epäkohtia ja rakentamassa parempaa yhteiskuntaa, jossa ihmisten on hyvä elää. Tämä olikin ollut yksi keskeinen syy miksi raati-laiset ovat alun perinkin lähteneet mukaan vapaaehtoistoimintaan sekä omassa kotimaassaan, ulkomailla että myöhemmin Suomessa.

”Vapaaehtoisuus on se siemen, jonka laitan maahan, kun en voi itse tehdä niin paljon. Kerron lapsille, kuinka hyvä on auttaa. Se maksaa itsensä takaisin myöhemmin, kun se siemen kasvaa.”

Lisäksi raati-laiset toivat esiin, että vapaaehtoistoiminnassa voi oppia uusia taitoja ja toisaalta jakaa muille myös omaa osaamistaan. Esiin tuotiin, että sopivan vapaaehtoistoiminnan etsinnässä tuleekin usein ensin mietittyä mitä taitoja itsellä on, ja sitä kautta alkaa lopulta löytyä itselle mieluisia tehtäviä. Esiin myös tuotiin, että osallistuminen vapaaehtoistoimintaan voi olla myös puhtaasti hauskaa ajanvietettä, ja se jo itsessään voi motivoida osallistumiseen.

Raadissa nousi kuitenkin selkeästi esiin, että keskeinen syy siihen, miksi raati-laiset olivat hakeutuneet vapaaehtoistoimintaan Suomessa, oli toive tutustua vapaaehtoistoiminnan kautta uusiin ihmisiin ja paikalliseen kulttuuriin, sekä päästä harjoittelemaan suomen kieltä. Myös tekemisen puute uudessa kotimaassa oli kannustanut hakeutumaan vapaaehtoistoiminnan pariin.

Lisäksi raati-laiset totesivat, että vapaaehtoistoiminta mahdollistaa hyödyllisen tekemisen ja takaisin antamisen yhteiskunnalle ja tämä korostuu erityisesti heti Suomeen saapumisen jälkeen, kun esimerkiksi työtä tai opiskelupaikkaa ei ole vielä löytynyt. Lisäksi pohdittiin sitä, että omassa kotimaassa on helpompi saada palkkatyötä tai auttaa sukulaisia ja tätä kautta vaikuttaa yhteiskuntaan, mutta ulkomailla vapaaehtoistoiminta voi olla ainut keino osallistua yhteiskunnan rakentamiseen.

4 Vapaaehtoistoiminnasta oli saatu monenlaisia hyötyjä

Sosiaaliset verkostot keskeinen hyöty vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta

Raati-laiset näkivät omien kokemustensa nojalla vapaaehtoistoimintaan osallistumisen jopa tärkeimpänä keinona saada omaan elämäänsä kotoutumisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Raati-laiset olivat saaneet vapaaehtoistoiminnasta uusia ystäviä ja sosiaalisia verkostoja ja tämän koettiin avanneen uusia ovia esimerkiksi työllistymisen edistämiseksi ja itseään kiinnostavien opintojen löytämiseksi. Raati-laiset olivat myös oppineet vapaaehtoistoiminnan kautta uusia asioita Suomesta. Ymmärrystä oli kertynyt esimerkiksi siitä, miten tiettyjä asioita Suomessa hoidetaan ja mitä omalla paikkakunnalla ylipäänsä tapahtuu, ja mitä alueella voi tehdä.

Raadissa tuli myös esiin, että raati-laisten on ollut mahdollista näyttää omia kykyjään vapaaehtoistoiminnassa, ja toisaalta myös tulla tietoisiksi sellaisista omista taidoista, joista ei välttämättä ole aikaisemmin ollut itse tietoinen. Tällaisia taitoja olivat raati-laisten osalta olleet esimerkiksi hyvät digi- ja tietojenkäsittelytaidot, erilaiset käytännön työt, kielitaito sekä hyvät sosiaaliset taidot. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan kautta oli päässyt oppimaan uutena taitona esimerkiksi tapahtumien järjestämistä. Samalla kun uusia tehtäviä on otettu haltuun ja omaa aikaisempaa osaamista on päästy hyödyntämään, on itseluottamus ja kokemus kasvanut.

”Huomaan että osaankin tehdä tätä ja tutustun itseeni myös enemmän.”

Raati-laiset toivat esiin, että suomalaisiin on vaikea tutustua esimerkiksi kadulla ja muissa julkisissa paikoissa. Lisäksi todettiin, että jopa koulussa samoilla tunneilla käyvien valtaväestöön kuuluviin ihmisiin tutustuminen on vaikeaa ja tästä syystä vapaaehtoistoiminta onkin ollut raati-laيسille keskeisin keino tutustua paikallisiin. Esiin tuotiin, että osa raati-laيسista on saanut vapaaehtoistoiminnan kautta jopa niin paljon uusia

ystäviä, että tämä on herättänyt ihmetystä joidenkin muiden maahan muuttaneiden ihmisten keskuudessa. Uusiin ihmisiin tutustumisen ja erilaisten ihmisten kanssa käytyjen keskustelujen katsottiin tuoneen myös itseluottamusta.

”Nyt uskallan puhua kenen tahansa kanssa, en pelkää.”

Vapaaehtoistoiminnan kautta löydetty sosiaaliset verkostot olivat auttaneet myös suoraan yhden raatilaisen työllistymisessä. Kyseinen raatilainen oli vapaaehtoistoiminnan kautta löytynyt ystävän, joka oli ehdottanut raatilaiselle työtä, jossa oli mahdollista hyödyntää hänen vapaaehtoistoiminnassa osoittamaansa osaamista. Vapaaehtoistoiminnassa osoitetun osaamisen tunnistamisen kautta hän oli päässyt ensin työharjoitteluun ja sen jälkeen työllistynyt. Raadissa todettiin, että työn löytämisessä sosiaalinen verkosto on erittäin tärkeä. Verkoston avulla saa ylipäänsä ymmärrystä siitä, minkälaisia työpaikkoja ja opiskelupaikkoja Suomessa on. Lisäksi verkostojen kautta voi saada suosituksia ja vinkkejä sopivista työ- tai opiskelupaikoista. Raatilaisetkin katsoivatkin, että tätä kautta vapaaehtoistoiminnan tekemisellä voikin olla suuri merkitys maahan muuttaneen henkilön työllistymisen kannalta.

Vapaaehtoistoiminnan merkitys heti Suomeen saapumisen ajankohtana

Raadissa pohdittiin myös sitä, minkälainen merkitys vapaaehtoistoiminnalla on maahan muuttaneiden ihmisten kotoutumisen kannalta heti Suomeen tulon alkuvaiheilla. Vapaaehtoistoiminnan merkitystä pohdittiin sekä avunantajan (vapaaehtoisen) näkökulmasta että avun vastaanottajan (esim. juuri maahan muuttaneen henkilön) näkökulmasta. Raatilaiset tunnistivat kaksi keskeistä ajankohtaa heti Suomeen saapumisen alkuvaiheilta, joiden aikana vapaaehtoistoiminnan avulla voitaisiin vaikuttaa myönteisesti maahan muuttaneiden ihmisten kotoutumiseen.

Ensimmäisenä kiinnostavana ajankohta pidettiin ensimmäistä viikkoa saapumisen jälkeen. Raatilaiset toivat esiin, että saavuttaessa uuteen maahan kaikki on sekavaa eikä ihmisellä ole tietoa siitä, miten asiat täällä toimivat. Raadissa tuotiin esiin havainto, että tuona ajankohtana samasta kulttuuri- ja kielitaustasta tuleva vapaaehtoinen voisi toimia suurena tukena maahan muuttaneelle ja opastaa häntä käytännön asioissa. Jopa yksi samaa kieltä tai esimerkiksi englantia puhuva vapaaehtoinen voi auttaa useampia henkilöitä ja pienelläkin kielitaidolla voi auttaa monessa asiassa. Lisäksi raadissa tuotiin esiin havainto siitä, että moni maahan muuttanut on juuri saapuessaan innostunut asumaan Suomessa ja haluaa antaa omassa keinovalikoimassaan olevilla tavoilla takaisin tälle yhteiskunnalle. Raatilaiset pitivät vapaaehtoistoimintaa tuossa vaiheessa parhaana keinona tähän toiveeseen vastaamiseksi.

Toisena kiinnostavana ja tärkeänä vaiheena pidettiin ensimmäisten viikkojen jälkeisiä kuukausia Suomeen saapumisesta. Tässä vaiheessa maahan muuttanut tarvitsee jo enemmän apua kielen ja kulttuurin kanssa. Raatilaiset katsoivat, että tässä vaiheessa esimerkiksi suomalainen vapaaehtoinen voi auttaa maahan muuttanutta näissä asioissa, ja luoda tätä kautta maahan muuttaneelle henkilölle ensimmäisen epävirallisen kontaktin suomalaisiin. Raatilaiset totesivat, että alkuvaiheessa maahan muuttaneella ei ole lainkaan sosiaalista verkostoa käytössään ja raatilaisten kokemuksen mukaan jo aivan alkuvaiheessa olisi tärkeää saada ensimmäiset positiiviset kontaktit paikallisiin. Lisäksi raadissa tuotiin esiin, että esimerkiksi turvapaikanhakijana saapunut henkilö voi olla saapuessaan väsynyt ja voimat voivat olla lopussa, mutta mielekkään vapaaehtoistoiminnan kautta voi löytyä tekemistä ja ihmisiä, joiden avulla into elämään voi palata.

Tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista tulisi tarjota heti Suomeen saapumisen jälkeen

Raadissa myös todettiin, että heti maahan muuttamisen jälkeen raatilaistilla olisi ollut paljon aikaa käytettävissä. Raatilaistilla ei kuitenkaan ollut tietoa vapaaehtoistoiminnan tekemisen mahdollisuuksista tai mistä löytää sellaisia. Tällaista tietoa ei myöskään ollut saatavilla esimerkiksi missään viranomaisessa, vaan tiedon ja vapaiden tehtävien löytäminen oli pääasiassa raatilaisen omalla vastuulla. Joidenkin raatilaisten osalta menikin pitkä aika, ennen kuin he tulivat tietoiseksi vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista.

Raatilaiset katsoivatkin, että maahan muuttaneille olisi tärkeää saada välitettyä tietoa vapaaehtoistoiminnan tekemisen mahdollisuuksista ja siihen osallistumisen vaikutuksista kotoutumisen kannalta mahdollisimman pian Suomeen saapumisen jälkeen. Esiin tuotiin havainto, että osalla maahan muuttaneista on esimerkiksi sosiaaliohjaaja, jonka kautta tällaista tietoa voisi levittää. Kaikilla ei kuitenkaan ole sosiaaliohjaajaa ja tietoa voisi välittää myös muu viranomaisena. Esiin tuotiin idea esimerkiksi jonkinlaisesta esitteestä, jossa kerrottaisiin vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista omalla paikkakunnalla. Lisäksi raadissa katsottiin, että viranomaisen tulisi myös huolehtia siitä, että maahan muuttaneet henkilöt saavat tietoa suomalaisesta yhdistystoiminnasta ja siitä, miksi vapaaehtoistoimintaa tehdään yhdistysten kautta.

Raadissa pohdittiin myös työvoimatoiston roolia vapaaehtoistoimintaan ohjaamisessa. Tällaisen menettelyn nähtiin sisältävän riskejä. Raatilaiset katsoivat, että siitä voisi tulla aika huono kuva, jos viranomaisena ohjaa niin sanotusti palkattomaan työhön palkkatyön sijasta. Riski on erityisen suuri, jos vapaaehtoistoiminta ei ole konseptina tuttu maahan muuttaneelle.

Vapaaehtoisen antama apu täydentää viranomaisen palveluja

Raadissa tuotiin esiin, että vapaaehtoisen antamassa avussa on tavallaan erilainen ”maku” kuin viranomaiselta saadussa avussa. Raadin kokemusten mukaan vapaaehtoisena toimivan avun antajan kanssa asioidessa voi vapaammin kysyä asioita ja pyytää tältä apua. Vapaaehtoisen kanssa voidaan myös joustaa ns. virka-ajoista, eli apua voi pyytää myös joustavammin eri kellonaikoina. Tätä pidettiin tärkeänä henkilölle, joka on juuri muuttanut uuteen maahan eikä vielä tiedä miten asiat täällä toimivat. Vapaaehtoisen joustava apu nähtiinkin tervetulleena jähmeän byrokratian ja pitkien jonotusaikojen keskelle.

”Oma kokemukseni on, että maahan muuttaneelle tarjotaan palvelut, mutta ne on viralliset palvelut, niin siinä vaiheessa voi olla ujo ja pelkää kertoa asioita, kun ei tiedä miten ne vaikuttaa omaan asiaan. Vapaaehtoiselta uskaltaa kysyä. Siinä on enemmän luottamusta ja enemmän vapautta.”

Yksi raatilainen toi esiin myös oman kokemuksen siitä, kuinka ryhmä vapaaehtoisia oli tullut hänen Suomeen tuloaikanaan vastaanottokeskukseen keksimään pelejä ja leikkejä ja opettamaan kieltä vastaanottokeskuksessa asuville henkilöille. Tämä vapaaehtoisten antama tuki oli ollut iso henkinen raatilaiselle. Raadissa nostettiin myös yleisellä tasolla esiin, että vuonna 2015, kun Suomeen saapui keskimääräistä enemmän turvapaikanhakijoita, joutuivat monet vastaanottokeskuksessa asuvat henkilöt kokemaan rasistista kohtelua. Tässä tilanteessa vapaaehtoisten osoittamalla tuella ja aidolla myönteisellä asenteella oli iso vaikutus.

”Minulle ei merkinnyt niin se, haluaako se työntekijä auttaa koska se on hänen työnsä, mutta tiedän, että vapaaehtoinen todella haluaa auttaa minua ja se on iso tuki. Ajattelin, että jos täällä on auttamassa näin monta vapaaehtoista, jotka haluaa tukea meitä, niin voin asua täällä.”

5 Suomalainen yhdistystoiminta voi olla maahanmuuttajalle tuntematon konsepti

Raatilaiset toivat esiin, että kaikissa kulttuureissa ei ole välttämättä itsestään selvää, että Suomessa järjestöt tekevät yleishyödyllistä toimintaa, ja toimintaan voi lähteä mukaan esimerkiksi vapaaehtoisen roolissa. Monissa kulttuureissa autetaan kyllä läheisiä ja omaa lähiyhteisöä, mutta järjestöjen kautta toimiminen voi olla vierasta. Raatilaiset pohtivat sitä, että yhdistystoiminta ei välttämättä ole esimerkiksi monelle Lähi-idästä tulevalle tuttu asia. Vapaaehtoistoimintaa tehdään monessa maassa ilman organisaatorakenteita, ja yhdistysten toiminta voi herättää joissain tapauksissa jopa epäilystä siitä, toimiiko yhdistyksen takana luotettava taho. Sen lisäksi, että tiedon puute yhdistysten toiminnasta voi olla este vapaaehtoiseksi mukaan lähtemiselle, voi se myös haitata yhdistystoiminnan kautta organisoitujen vapaaehtoisten toimimista avunantajan roolissa, jos avun tarvitsija ei luota vapaaehtoisen taustalla toimivaan organisaatioon. Tällaisessa tapauksessa yhdistyksessä toimivien motiivit saattavat mietityttää. Raadissa kävikin ilmi, että jotkut raatilaisten maahan muuttaneet ystävät ovat esimerkiksi tarkistaneet heiltä mikä yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on, ja ketkä vaikuttavat toiminnan taustalla.

Raatilaiset myös pohtivat, että joillakin henkilöillä voi olla taustalla myös huonoja kokemuksia siitä, että ihmiset ovat pyrkineet huijaamaan heitä esimerkiksi muissa maissa heidän tehdessään matkaa Suomeen. Tämä kokemus voi lisätä epäluottauksen tunnetta tilanteissa, joissa vapaaehtoinen tarjoaa apuaan. Raadissa tuotiin myös esiin, että kun yhdistysten toimintaan on päästy mukaan ja niihin luotetaan, halutaan saman toiminnan piirissä jatkaa myös muilla paikkakunnilla. Esimerkiksi yhden raatilaisen tutut, jotka olivat muuttaneet Joensuusta Helsinkiin ovat tiedettävästi pyrkineet hakeutumaan samojen järjestöjen toimintaan uudessa kotikaupungissa.

Raatilaiset katsoivat, että vapaaehtoistoiminnan tekeminen yhdistyksen kautta on erityisesti äskettäin maahan muuttaneelle hyvä asia. Yhdistyksen kautta tehtävä toiminta on vakuutettua ja yhdistys ja sen muut vapaaehtoiset toimivat uuden vapaaehtoisen tukena.

Raadissa keskusteltiin myös siitä, kuinka tärkeää on päästä mukaan sellaisen yhdistyksen toimintaan, jonka edustamat arvot kohtaavat oman arvomaailman kanssa. Raadissa nostettiin esiin, että vieraassa kulttuurissa voi tuntua tärkeämmältä viettää aikaa erilaisten ihmisten kanssa ja tutustua ensin uuden kotimaan kulttuuriin. Tällöin omien arvojen mukaisen toiminnan löytäminen ei ole niin keskeisessä asemassa. Erilaiseen toimintaan lähtemisen kautta on mahdollista saada käsitys siitä, minkälainen uudessa maassa oleva ympäröivä yhteiskunta on, ja vähitellen tätä kautta on mahdollista löytää mukaan omia arvoja edustavaan toimintaan. Arvopohjan miettiminen korostuukin myöhemmässä vaiheessa, kun henkilön ymmärrys yhteiskunnasta kasvaa. Lisäksi tuotiin esiin havainto, että joidenkin maahanmuuttajien suhtautuminen arvoasiaan voi olla tiukempi, ja esimerkiksi seurakunnan toimintaan osallistuminen voi olla eri uskontokuntaan kuuluville este toimintaan mukaan lähtemiseksi.

Esiin myös tuotiin, että esimerkiksi Suomen kylissä voi olla vaikea löytää juuri itselle mieluisaa toimintaa, kun taas kaupungissa on enemmän valinnanvaraa. Esiin tuotiin, että esimerkiksi pienessä kylässä vapaaehtoistoimintaan mukaan lähteminen on tuntunut olevan ainoa tapa tutustua paikallisiin ihmisiin. Tavoite tutustua uusiin ihmisiin ja löytää sosiaalisia verkostoja on niin suuri vaikuttaja, että sen vuoksi on lähdetty mukaan myös sellaiseen toimintaan, joka ei muuten olisi kaikkein kiinnostavin vaihtoehto itselle.

Vapaaehtoistoiminnan kautta oman yhdistystoiminnan perustamiseen

Raatalaisilta kysyttiin, olivatko he miettineet oman yhdistyksen perustamista, ja minkälaisia mahdollisuuksia tai haasteita he olivat havainneet yhdistyksen perustamiseen liittyen. Raadissa kävi ilmi, että yksi raatalaisista on parhaillaan perustamassa omaa yhdistystä ja sen perustamistoimet ovat jo pitkällä. Lisäksi myös muiden raatalaisten keskuudessa ilmeni kiinnostusta oman yhdistystoiminnan perustamiseen, vaikka mitään konkreettisia suunnitelmia ei ollut meneillään. Aiheet, jotka raatalaisia oman yhdistyksen perustamiseksi kiinnostivat, olivat muun muassa kylätoiminta, kotoutuminen sekä siirtymäliiketoiminnan perustaminen. Raadissa tuotiin myös esiin, että vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen oli antanut yhdelle raatalaiselle ajatuksen sosionomin opintojen aloittamisesta ja yhdistystoiminnan perustaminen tulevaisuudessa. Raadissa tuotiin myös esiin, että yhdistyksen perustamisessa olisi hyvä olla mukana muita saman henkisiä ihmisiä. Yksi raatilainen totesikin, että oman yhdistyksen perustaminen tunnu relevantilta vaihtoehdolta tässä hetkessä juuri siitä syystä, että saman henkisiä ihmisiä ei ole vielä löytenyt ympärille.

6 Vapaaehtoistoimintaan liittyviä haasteita

Mukaan lähtemisen esteenä voi olla erilaisia syitä

Raadissa käytiin keskustelua siitä, minkälaisia haasteita maahan muuttanut henkilö voi kohdata vapaaehtoistoiminnan tekemiseen liittyen. Raatilaiset tunnistivat erilaisia haasteita sekä vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemisessä sekä siinä mukana olemisessa. Raatilaiset toivat esiin, että heillä on kaikkien vapaaehtoistoimintaan liittyvien hyvin kokemusten lisäksi myös suhteellisen paljon huonoja kokemuksia vapaaehtoistoiminnasta Suomessa.

”Välillä on ollut nolottava jopa tunne, että miksi emme osaa tätä täällä.”

Raatilaiset pohtivat ensinnäkin sitä, että aina maahan muuttaneelle ei ole selvää, onko jonkun yhdistyksen toiminta tarkoitettu hänelle ja epävarmuus asiasta voi estää mukaan lähtemisen. Raatilailla oli myös omakohtaisia kokemuksia siitä, kun itsellä ei ole ollut tervetullut olo yhdistyksen toimintaan.

Raadissa tuotiin muun muassa esiin, että joskus joitakin vapaaehtoistoiminnan paikkoja on vaikea saada ja syyksi yhdistyksestä voidaan esimerkiksi sanoa, että heillä ei ole tällä hetkellä tarvetta vapaaehtoisille. Raadissa tuotiin esiin, että tällaisessa tilanteessa on vaikea tietää, onko se totta, vai johtuuko kieltäytyminen siitä, että yhdistys ei halua toimintaansa mukaan maahan muuttaneita. Raatilaiset pohtivatkin, että yhdistyksissä voidaan muun muassa pelätä sitä, että maahan muuttaneen henkilön ohjaamiseen vapaaehtoistehtävässä menee enemmän aikaa. Tällaista ajattelua on huomattu esiintyvän esimerkiksi työharjoitteluisissa.

Esiin myös tuotiin, että koska ystävien ja sosiaalisten verkostojen saaminen on tärkeä tekijä vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemisessä, ei sellaisessa toiminnassa tule jatkettua, jossa ihmiset vain suorittavat annetun tehtävän ja lähtevät heti sen jälkeen kotiin. Raadissa myös kerrottiin, että vapaaehtoistoiminta on tullut lopetettua sellaisessa tapauksessa, jossa vapaaehtoistehtävän sisällöstä on annettu etukäteen harhaanjohtava kuvaus. Esimerkkinä tuotiin esiin tapaus, jossa piti olla kyse käsitöiden tekemisestä yhdessä. Todellisuudessa kyse olikin korjausompelimesta, jonne ihmiset jättivät rikkiäisiä vaatteitaan vapaaehtoisille paikattavaksi. Toinen esimerkki tuotiin ystävöiminnan piiristä, jossa raatilaisten omia näkemyksiä ei oltu lainkaan kuunneltu, vaan hänelle oli määrätty ystäväksi kokonainen perhe. Toiveena olisi kuitenkin ollut tutustua rauhassa yhteen henkilöön ja saada esimerkiksi tätä kautta uusi ystävä.

Yhdeksi haasteeksi nähtiin myös se, että maahan muuttaneen henkilön on vaikea lähteä auttamaan muita ihmisiä vapaaehtoisena ns. omaehtoisesti ilman virallisen organisaation apua. Maahan saapumisen alkuvaiheilla henkilöllä ei ole vielä käsitystä suomalaisesta yhteiskunnasta ja siitä, minkälaisia avuntarpeita omalla paikkakunnalla on, ja millä tavoin apua voidaan antaa. Maahan muuttanut kaipaakin erityisesti alussa paikallisia ihmisiä tukemaan häntä löytämään oikeanlaisia vapaaehtoistehtäviä ja ohjaamaan vapaaehtoistoiminnassa. Raatilaiset toivat myös esiin, että Joensuussa maahan muuttaneita näkyy vain vähän erilaisissa vapaaehtoistehtävissä.

Lisäksi kerrottiin kokemuksia, että vapaaehtoistoimintaa organisoiva yhdistys ei ole aina ottanut yhteyttä jonkun tehdyn vapaaehtoistehtävän jälkeen. Tästä jää helposti tunne, että yhdistys ei halua kyseistä henkilöä mukaan toimintaansa. Ihmetystä ja harmitusta oli esimerkiksi herättänyt tilanne, jossa raatilainen oli osallistunut aktiivisesti järjestön organisoimaan rasisminvastaiseen hankkeeseen, ja hankkeen loputtua järjestöstä ei otettu enää yhteyttä eikä raatilaista ohjattu esimerkiksi järjestön muihin vapaaehtoistehtäviin. Raadissa nostettiin esiin, että tällaiset huonot kokemukset lisäävät epäoikeudenmukaisen kohtelun tuntemusta, ja epävarmuutta siitä, onko tällaisten päätösten taustalla esimerkiksi rasistista ajattelua. Tähän ajatteluun vaikuttaa myös tieto siitä, että joensuulaiset viranomaiset ja järjestöt ovat tunnistaneet, että alueella esiintyy rakenteellista rasismia. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että sellaisiin työpaikkoihin, joissa pärjäisi vähäisemmälläkin kielitaidolla, vaaditaan erittäin hyvän suomen kielen osaamista. Raadista tuotiin myös kokemus siitä, että vaikka kielitaito olisikin hyvä, on työn saaminen silti vaikeaa. Yhdelle raatilaistelle oli esimerkiksi sanottu työvoimatoimistosta, että raatilainen ei tule varmaan koskaan saamaan alueelta työtä, koska hän ulkomaalainen ja samoja työpaikkoja hakevat kantasuomalaiset, joilla on taustalla sama tutkinto.

Suomen kielen osaamisen merkitys

Kielitaidon katsottiin olevan yksi keskeisimmistä asioista, jonka raatilaiset arvelivat olevan esteenä sille, että maahan muuttaneet lähtisivät mukaan vapaaehtoistoimintaan. Raatilailla oli erilaisia kokemuksia siitä, miten oma suomen kielen osaamisen taso oli vaikuttanut mahdollisuuksiin lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Yhdellä raatilaistella oli jo ennen Suomeen saapumistaan hyvä suomen kielen taito ja hän koki sen olevan iso etu vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiseksi. Toisaalta raadissa tuotiin esiin, että heikompi kielitaitokaan ei ole ollut esteenä, kun on aina lähtenyt aktiivisesti mukaan erilaiseen toimintaan ja tätä kautta kielitaito on päässyt kehittymään nopeasti. Yksi raatilainen toikin esiin oman kokemuksen, jossa

hän oli edennyt nopeasti lumitöiden tekemisestä pieniin tulkkaustehtäviin ja sitä kautta toimimaan vapaaehtoisena maahan muuttaneiden perheiden kanssa.

Raadissa tuotiin esiin kokemus, että pienelläkin suomen kielen osaamisella voi tehdä paljon erilaisia tehtäviä. Myös elekielen avulla kommunikointi on usein riittävä tapa pärjätä monessa vapaaehtoistehtävässä. Raadissa nostettiin myös esiin, että kun elekieltä on harjoiteltu molemmin puolin hetken aikaa, alkaa se sujumaan eikä yhteisen kielen puuttumista tarvitse enää jännittää. Raadissa tuotiin myös kokemus siitä, että vapaaehtoisena toimiminen ilman yhteistä kieltä voi olla myös vapauttava kokemus, sillä se mahdollistaa ihmisen kohtaamisen aivan uudella tasolla. Raatilaiset pitivätkin tärkeänä, että vapaaehtoistehtävissä korostettaisiin, ettei suomen kielen täydellinen osaaminen ole tärkeää.

Raatilaiset pohtivat, että kielen oppimiseen voi mennä useita vuosia, jos kukaan ei ole auttamassa eikä kieltä pääse säännöllisesti harjoittelemaan. Raadissa tuli myös esiin, että joidenkin maahan muuttaneiden ihmisten epävarmuus omasta kielitaidosta voi selittää sitä, miksi he toimivat ”vapaaehtoistehtävissä” vain saman kielisissä yhteisöissä. Lisäksi raadissa tuotiin esiin huomioita siitä, että uuteen toimintaan mukaan lähteminen yksin voi olla aluksi jännittävää ilman oman kielistä kaveria. Esiin tuotiinkin havaintoja siitä, kuinka tutut maahanmuuttajataustaiset ystävät olivat jättäneet menemättä kiinnostaviin työmahdollisuuksiin, kun mukaan tueksi ei oltu saatu samaa kieltä puhuvaa ystävää.

Tarjolla tulisi olla kaikkien osaamiseen sopivia tehtäviä

Esiin tuotiin myös, että vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemisen esteenä voi olla myös epävarmuus vastuunottamisen suhteen. Raatilaiset pohtivatkin, että kaikille pitäisi olla tarjolla henkilön omiin kykyihin ja osaamiseen sopivia vapaaehtoistehtäviä. Lisäksi raatilaiset pohtivat sitä, että vaikka periaatteessa vapaaehtoistoiminnan saa lopettaa milloin vain, voi sen tekemiseen liittyä sosiaalinen paine, ja tämän johdosta voi päätyä olemaan mukana vapaaehtoistoiminnassa enemmän kuin olisi itse halunnut. Tällaisia tilanteita ei pitäisi päästä syntymään kenenkään kohdalla. Hyödyllistä olisi, jos esimerkiksi vapaaehtoisten kanssa etukäteen sovittaisiin, kuinka paljon aikaa vapaaehtoistoimintaan tullaan käyttämään. Raadissa myös korostettiin, että on tärkeää kertoa uusille vapaaehtoisille riittävän tarkasti, mistä tehtävässä on kyse, ja mitä se pitää sisällään. Muussa tapauksessa ihminen tulee paikalle muutaman kerran ja voi lähteä pettyneenä pois, jos toiminta ei vastaa omaa käsitystä siitä tehtävästä, johon on pyydetty mukaan.

7 Vapaaehtoistoiminta edistää kaksisuuntaista kotoutumista - yhdistyksissä tulisi kuitenkin ymmärtää paremmin maahan muuttaneiden näkökulmaa

Raadissa keskusteltiin vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen keinona. Raadissa kävi ilmi, että vapaaehtoistoiminta on ollut raatilaisille neutraali paikka kohdata suomalaisia. Yhteisen tekemisen äärellä myös suomalaisten on helpompi tutustua maahan muuttaneisiin henkilöihin.

”Paikallisessa yhdistyksessä on kaksi ryhmää, ja olen siinä toisessa ryhmässä ensimmäinen ulkomaalainen, jonka he ovat edes tavanneet elämässään. Kuinka hyvä se on, että he tapaavat ulkomaalaisia, se on tosi tosi tärkeää.”

Esiin kuitenkin tuotiin myös käytännössä esiin tulleita haasteita. Raatilaiset tunnistivat, että monissa yhdistyksissä on vakiintuneet tavat tehdä tietyt asiat ja tämän käytännön osaamisen hallitsemista tunnutaan usein pitävän itsestään selvänä. Raatilaiset totesivat, että asioiden tekeminen eri tavalla vaatii maahan muuttaneelta henkilöltä rohkeutta, sillä se tarkoittaa vakiintuneiden rakenteiden ja tapojen kyseenalaistamista. Tällaisessa tilanteessa henkilö joutuu helposti rooliin, jota hän ei ole välttämättä itse valinnut lähtiessään mukaan yhdistyksen toimintaan. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi toiminnassa tulisi antaa uusille henkilöille selkeät ohjeet eikä olettaa, että ”talon tavat” ovat tiedossa. Raatilaiset pohtivat myös sitä, että henkilön persoonalla tuntuu olevan suuri merkitys sen suhteen, kuinka hyvin tällaista erilaisuuden tunnetta pystyy sietämään.

Raatilaiset toivat myös esiin, että suomalaisilla on erilaisia tapoja suhtautua maahan muuttaneisiin vapaaehtoisiiin. Osa kantasuomalaisista voi esimerkiksi osoittaa kiinnostusta erilaiseen kulttuuriin ja kysellä

mielellään asioita vapaaehtoistehtävien lomassa. Jotkut kantasuomalaiset puolestaan lähestyvät tilannetta siten, että opetetaan uudelle vapaaehtoiselle esimerkiksi hauskoja suomen kielen sanoja. Osa puolestaan ei tunnu välittävän henkilön taustasta lainkaan, tai ainakaan tätä ei ilmaista ulospäin. Tämä voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että toimintaan uutena mukaan tullut maahan muuttanut henkilö laitetaan ikään kuin samalle viivalle muiden vapaaehtoisten kanssa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilölle ei anneta mitään erillisiä ohjeita esimerkiksi siitä, miten kahvi tulee keittää tai miten syötävät asetella näyttille. Käytännössä olisi kuitenkin tarpeen, että asiat selitettäisiin huolellisesti, eikä oletettaisi, että talon tavat ovat tiedossa.

Raadissa pohdittiin myös sitä, kuinka maahan muuttaneelle henkilölle tuntuu usein lankeavan myös rooli toimia oman maansa tai kaikkien maahan muuttaneiden ”edustajana”. Raatilaiset korostivat, että he eivät ole valinneet tätä roolia ei itse. Tällaisessa roolissa toimiminen voi muodostua suureksi taakaksi. Toisaalta pohdittiin sitä, että olisi hyvä, jos oman roolin osaisi suhteuttaa siihen, että Suomessa on tuhansia muitakin maahan muuttaneita henkilöitä ja näin ollen oma ei rooli ei ole käytännössä niin iso. Raatilaiset toivat kuitenkin esiin havainnon, että myönteisten kokemusten levittäminen on hidasta, kun taas kielteinen uutisointi leviää valtavan nopeasti. Tämä asetelma lisää ”edustajan” roolissa toimimisen taakkaa ja tunnetta, että omalla esimerkillä on tärkeä viedä myönteistä kuvaa eteenpäin.

Raadissa nousikin esiin, että erityisesti vuoden 2015 aikana, kun Suomeen saapui aikaisempia vuosia suurempi määrä turvapaikanhakijoita, oli Joensuussa paljon kielteistä uutisointia turvapaikanhakijoiden ympärillä. Raatilaiset kertoivat, että tuona aikana oli tuntunut tärkeältä pitää esillä myönteistä kuvaa maahan muuttaneista henkilöistä.

”Toin paljon positiivista ja näytin että osaan paljon muita asioita ja siivoan ja järjestän ja ohjaan ja teen ruokaa ja osaan käyttäytyä ja kommunikoida, vaikka en osaa kieltä.”

Raadissa keskusteltiin myös siitä, miten yhdistysten pitäisi ottaa maahan muuttaneet ihmiset huomioon rekrytoidessaan uusia vapaaehtoisia. Raadissa tiedettiin, että esimerkiksi paikallisissa harrastusjärjestöissä on mietitty, kuinka toimintaan saisi mukaan lisää maahan muuttaneita. Raadissa tiedettiin, että järjestöissä on perustettu erikseen maahan muuttaneille osoitettuja ryhmiä, ja tätä kautta on ajateltu helpotettavan maahan muuttaneiden mukaan lähtemistä. Raadissa kuitenkin todettiin, että maahan muuttanut henkilö haluaa olla mukana toiminnassa muiden suomalaisten aiheesta kiinnostuneiden tavoin, eikä erillisellä ”maahan muuttanut” roolilla.

8 Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista kertominen

Raadissa pohdittiin sitä, kannattaisiko vapaaehtoistoiminnasta saatavia hyötyjä markkinoida maahan muuttaneille ihmisille nykyistä enemmän, ja mitä hyötyjä tällaisessa markkinoinnissa olisi syytä painottaa. Raatilaiset pitivät tärkeänä, että tällaisessa pohdinnassa muistetaan se, että kaikilla ihmisillä on hieman eri syyt vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiseksi. Raatilaiset pitivät kuitenkin yhtenä keskeisenä ja mainitsemisen arvoisena seikkana sitä, että yhdistystoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan avulla rakennetaan tätä yhteiskuntaa. Tätä kautta voitaisiin herättää myös maahan muuttaneiden kiinnostus vapaaehtoistoimintaan. Raatilaiset näkivätkin vapaaehtoistoiminnan keskeisenä yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinona ja tämän sanoittaminen nähtiin hyödyllisenä uusien ihmisten houkuttelemiseksi mukaan toimintaan.

”On hyvä keino sanoa, että me tarvitsemme sinun osaamistasi tähän tärkeään tekemiseen.”

Raadissa pohdittiin myös sitä, kannattaako vapaaehtoistoiminnan myönteisiä vaikutuksia työllistymisen kannalta tuoda esiin. Raatilaiset katsoivat, että vaikka vapaaehtoistoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia myös työllistymisen kannalta, tulisi työllisyysnäkökulman esiin tuomisen suhteen olla kuitenkin varovainen. Kenellekään ei pitäisi syntyä sellaista kuvaa, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisen jälkeen vapaaehtoistoimintaa tarjoava organisaatio tulee esimerkiksi automaattisesti työllistämään vapaaehtoisen. Raatilaiset korostivat, että mukaan lähtemisen perustana tulisi aina olla ihmisen oma kiinnostus tehdä muille hyvää, ja tätä pitäisi myös korostaa vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa.

Lisäksi raadissa nostettiin esiin idea, että jos vapaaehtoistoiminnan merkityksestä ja sen tuomista mahdollisuuksista kerrottaisiin koulussa, tai jos kontakti toimintaan tulee esimerkiksi lapsen harrastustoiminnan kautta, leviää tieto helpommin. Kun lapsi puhuu asiasta kotona ja vanhemmat kuulevat siitä ja omista vaikutusmahdollisuuksistaan vapaaehtoistoiminnan kautta, voi viesti mennä helpommin perille.